

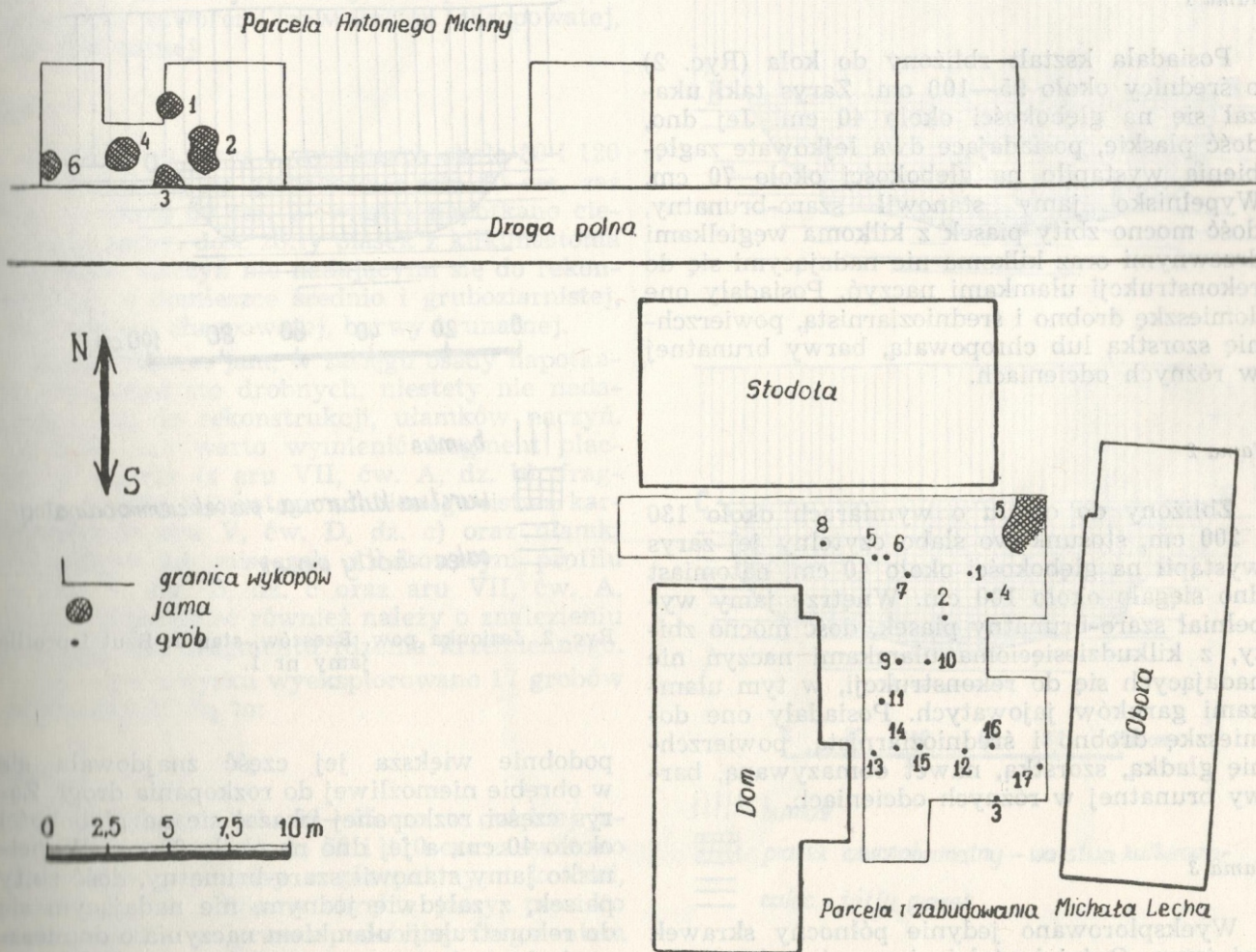
Kazimierz Moskwa

Osadnictwo kultury łużyckiej w Jasionce pow. Rzeszów

Rzucając okiem na stan osadnictwa grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej¹ łatwo zauważyć, iż okolice Rzeszowa należą do obszarów stosunkowo słabo rozpoznanych. Dlatego każde nowe, jak chociażby w Jasionce odkrycia, mają bardzo istotne znaczenie dla poszerzenia znajomości problematyki wspomnianej grupy.

Interesujące nas w Jasionce stanowisko, oznaczone nr 1, znajduje się we wschodniej części wsi, około 500 m na północ od Wisłoka w obrębie parcel Michała Lecha i Antoniego Michny. O odkryciu tu przez M. Lecha w roku

1965 grobu ciałopalnego powiadomił autora Jan Piliński, mieszkaniec Jasionki. Wiarygodność niniejszej relacji została potwierdzona w trakcie badań powierzchniowych przeprowadzonych przez autora i A. Talara. Uznano wówczas za celowe podjęcie zwiadowczych prac wykopaliskowych. Badania te zostały wykonane w roku 1966, pod kierownictwem Teofila Dębowski. W toku wykopalisk okazało się, iż stanowisko kryje w sobie relikty dwu obiektów, mianowicie osady i cmentarzyska. Gdyby obiekty te łączył funkcjonalny związek, ściślej pre-

Ryc. 1. Jasionka pow. Rzeszów, stan. 1. Plan osady i cmentarzyska.

cyzując, gdyby na cmentarzysku grzebani byli mieszkańcy cytowanej osady, byłby to pierwszy w grupie tarnobrzesckiej, niezmiernie interesujący przypadek bezpośredniego sąsiedztwa osady z cmentarzyskiem. Niestety tak nie było. Osada zajmowała bowiem przestrzeń, której część (parcela M. Lecha) zajęta była przez młodsze od niej cmentarzysko. Wśród pochówków dostrzec było można zniszczone jamy, a poniżej grobów, na głębokościach 60—80 cm, nawet, jakkolwiek, słabo czytelne, zarysy dolnych części jam.

Z planu stanowiska (Ryc. 1) łatwo zorientować się, że zadania ekipy badawczej, ze względu na zabudowania, ogród jak też drogę polną, były mocno ograniczone i utrudnione. Wspomnieć wreszcie trzeba, że powierzchnia podwórza, gdzie założono najważniejsze wykopy, została w znacznej części przekopana na skutek wcześniej prowadzonych tu prac ziemno-budowlanych. Względy te oczywiście w ujemnym stopniu wpłynęły na wyniki badań.

Zabytki, które uzyskano w trakcie wykopalisk, jak też dokumentację odkryć złożono w Dziale Archeologicznym Muzeum Okręgowego w Rzeszowie.

Relikty osady reprezentowane są sześcioma dość dobrze zachowanymi jamami, ponadto śladami po kilku zniszczonych jamach, trudnych do rekonstrukcji i bliższego rozpoznania.

Jama 1

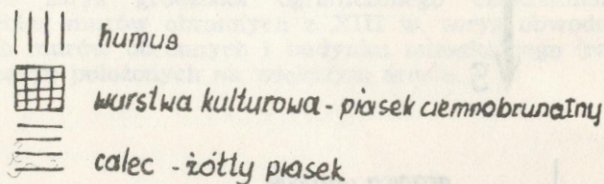
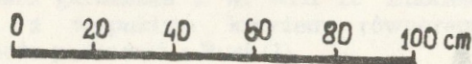
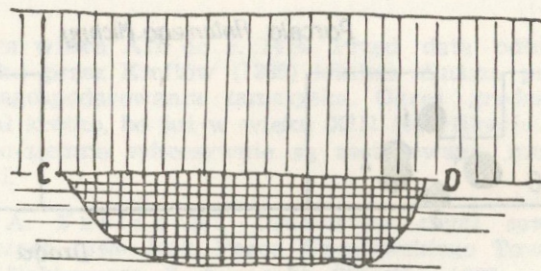
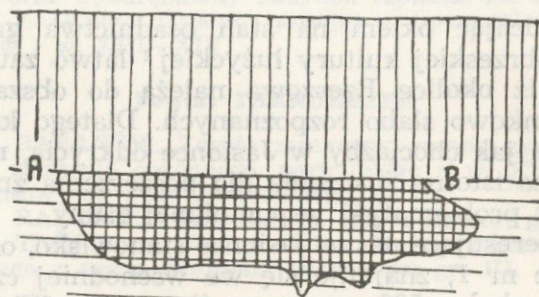
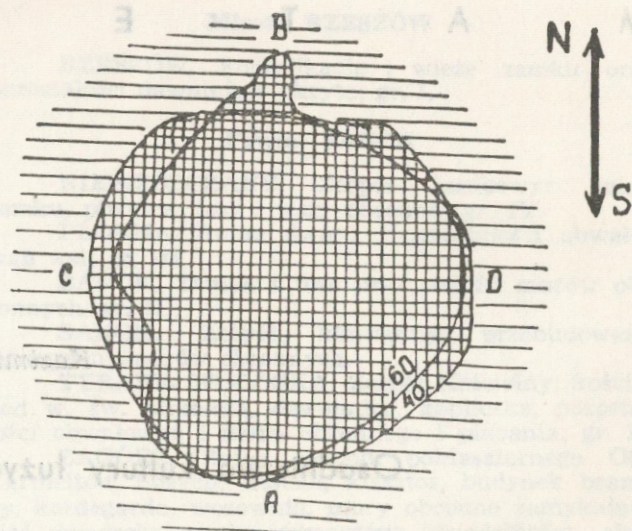
Posiadała kształt zbliżony do koła (Ryc. 2) o średnicy około 95—100 cm. Zarys taki ukazał się na głębokości około 40 cm. Jej dno, dość płaskie, posiadające dwa lejkowate zagłębienia wystąpiło na głębokości około 70 cm. Wypełnisko jamy stanowił szaro-brunatny, dość mocno zbity piasek z kilkoma węgielkami drzewnymi oraz kilkoma nie nadającymi się do rekonstrukcji ułankami naczyń. Posiadały one domieszkę drobno i średnioziarnistą, powierzchnię szorstką lub chropowatą, barwy brunatnej w różnych odcieniach.

Jama 2

Zbliżony do owalu o wymiarach około 130 i 200 cm, stosunkowo słabo czytelny jej zarys wystąpił na głębokości około 40 cm, natomiast dno sięgało około 100 cm. Wnętrze jamy wypełniał szaro-brunatny piasek, dość mocno zbity, z kilkudziesięcioma ułankami naczyń nie nadających się do rekonstrukcji, w tym ułankami garnków jajowatych. Posiadały one domieszkę drobno i średnioziarnistą, powierzchnię gładką, szorstką, nawet obmazywaną, barwy brunatnej w różnych odcieniach.

Jama 3

Wyeksplorowano jedynie północny skrawek tej jamy. O jej kształcie i rozmiarach trudno cokolwiek powiedzieć, gdyż pozostała, prawdo-

Ryc. 2. Jasionka pow. Rzeszów, stan 1. Rzut i profile jamy nr 1.

podobnie większa jej część znajdowała się w obrębie niemożliwej do rozkopania drogi. Zarys części rozkopanej ukazał się na głębokości około 40 cm, a jej dno na około 80 cm. Wypełnisko jamy stanowił szaro-brunatny, dość zbity piasek, z zaledwie jednym, nie nadającym się do rekonstrukcji ułamkiem naczynia o domieszce drobnoziarnistej, powierzchni szorstkiej, wewnątrz brunatnej, zewnątrz szarej.

Jama 4

Jej zarys, w pewnym stopniu zbliżony do czworoboku o zaokrąglonych rogach (Ryc. 3), o wymiarach około 140 i 150 cm ukazał się na głębokości około 40 cm. Dno, nieckowate wystąpiło na około 80 cm. Wypełnisko jamy stanowił szaro-brunatny, mocno zbity piasek. W dolnej jej partii zauważono ślady paleniska w postaci popiołu, węgla drzewnych oraz grudek przepalanej ziemi. Nad tym zauważono kilkadziesiąt skorup, pochodzących w większości z niestety nie nadających się do rekonstrukcji garnków jajowatych o domieszce drobno i średnioziarnistej, powierzchni najczęściej szorstkiej, chropowatej, nawet obmazywanej, barwy brunatnej. Znalaziono ponadto jeden nieregularny odłupek krzemienisty.

Jama 5

Spora część tej jamy została zniszczona przed rozpoczęciem badań. Część zachowana, eksplorowana, zbliżona była do owalu o wymiarach około 120 i 250 cm. Zarys taki ukazał się na głębokości około 60 cm, a dno sięgało do 100 cm. Wypełniał ją szaro-brunatny, dość zbity piasek z kilkudziesięcioma uławkami naczyń nie nadających się do rekonstrukcji, z domieszką drobno i średnioziarnistą o powierzchni gładkiej, szorstkiej, barwy brunatnej lub szarej. Znalaziono również gliniany przేశlik (Tabl. II, 13) o przekroju owalnym, z prawie cylindrycznym otworem, powierzchni chropowatej, jasnobrunatnej.

Jama 6

Owalny jej zarys o wymiarach około 80 i 120 cm ukazał się na głębokości około 40 cm, zaś dno na około 60 cm. Wewnątrz napotkano ciemnobrunatny, dość zbity piasek z kilkunastoma uławkami naczyń nie nadającymi się do rekonstrukcji, o domieszce średnio i gruboziarnistej, powierzchni chropowatej, barwy brunatnej.

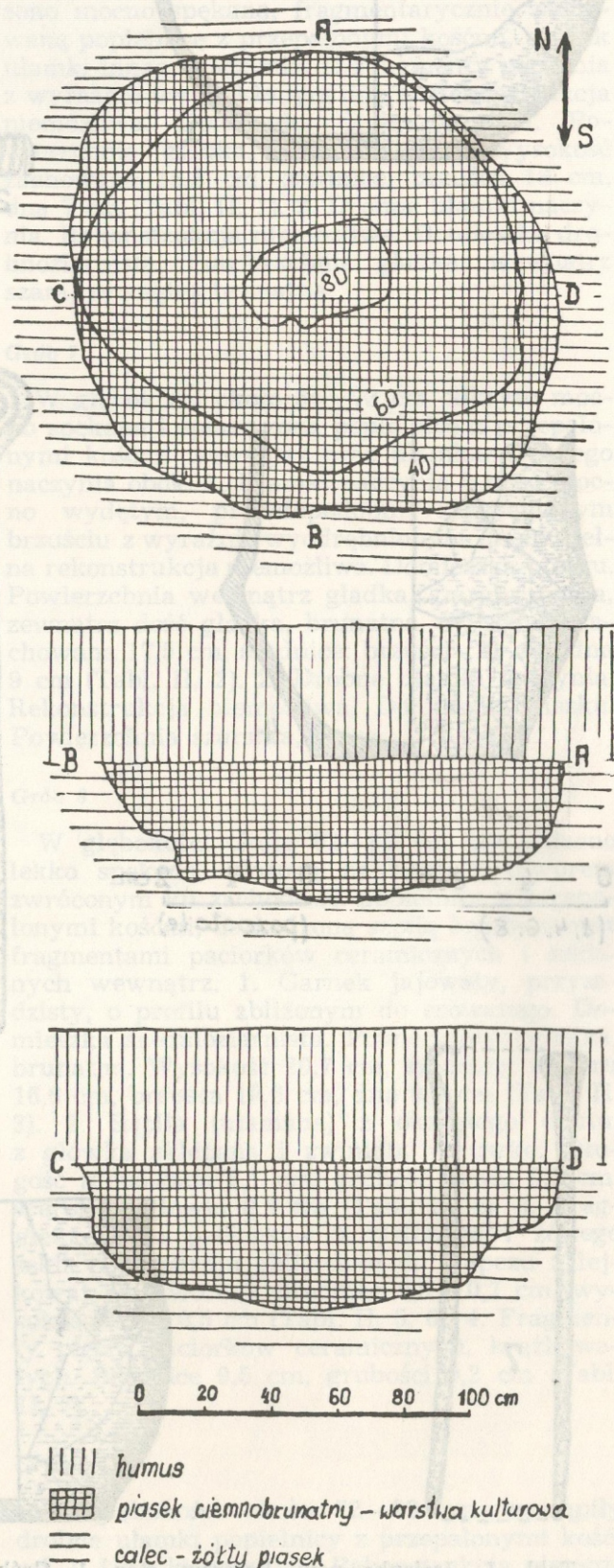
Poza obrębem jam, w zasięgu osady napotkano na ponad sto drobnych, niestety nie nadających się do rekonstrukcji, uławków naczyń. Spośród nich warto wymienić fragment placzka — talerza (z aru VII, ćw. A, dz. b), fragment garnka jajowatego zdobionego listwą karbowaną (z aru V, ćw. D, dz. c) oraz ułamki czerpaków lub miseczek o łukowatym profilu (z aru V, ćw. B, dz. c oraz aru VII, ćw. A, dz. b). Wspomnieć również należy o znalezieniu odłupka oraz fragmentu rdzenia krzemienistego.

Na cmentarzysku wyeksplorowano 17 grobów ciałopalnych. Są to:

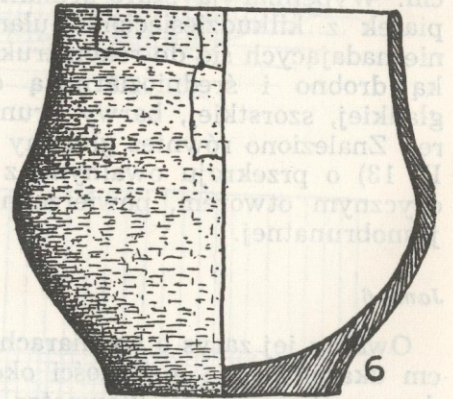
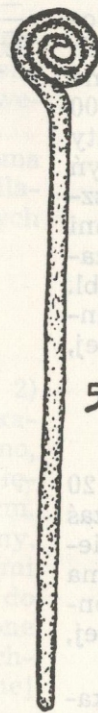
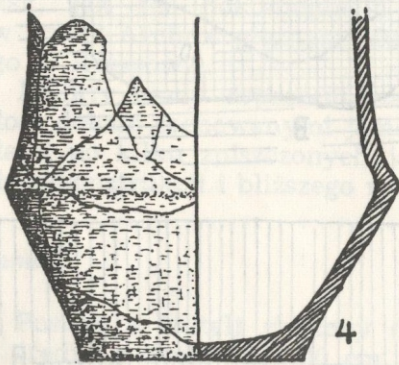
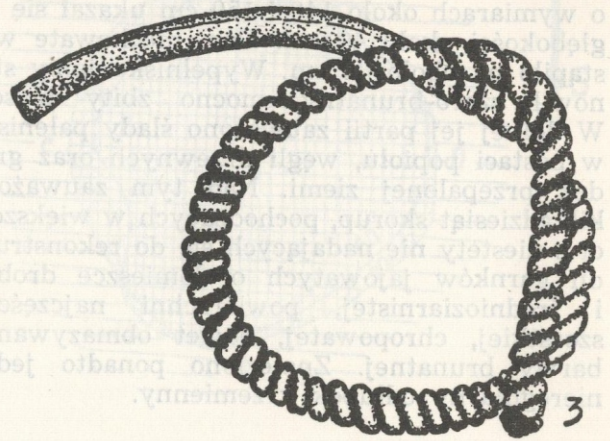
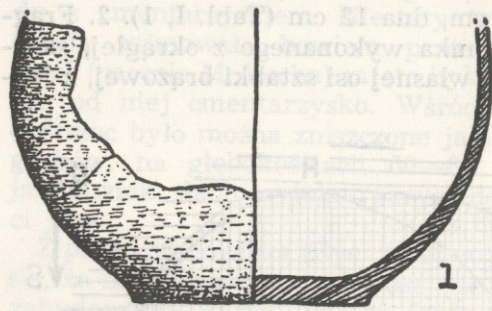
Grób 1

W głębokości około 50—65 cm, w owalnej jamie o wymiarach około 55 i 110 cm zauważono fragmenty popielnicy z przepalonymi kośćmi, rozrzuconymi także w obrębie jamy, ponadto z brązowym, najprawdopodobniej fragmentem naszyjnika oraz brązowym paciorkiem wewnątrz. 1. Fragmenty naczyń o dość mocno

wyдутym brzucem. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka gruboziarnista. Powierzchnia gładka, wewnątrz szaro-brunatna, zewnątrz jasnobrunatna. Wysokość zachowana 15 cm, średnice: brzucha 25 cm, dna 12 cm (Tabl. I, 1). 2. Fragment naszyjnika wykonanego z okrągłej, skręcanej wokół własnej osi sztabki brązowej, z jed-

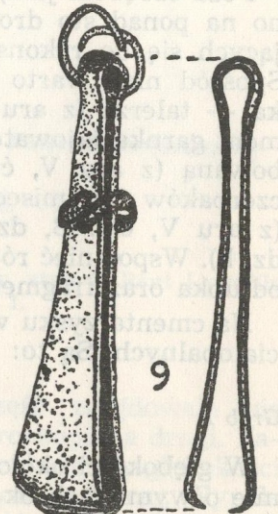
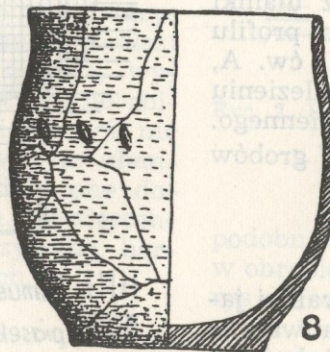
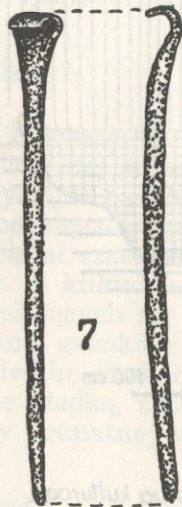

Ryc. 3. Jasionka pow. Rzeszów, stan 1. Rzut i profile jamy nr 4.

0 4 8cm
(4, 4, 6, 8)

0 1 2cm
(pozostałe)

Tabl. I. Jasionka pow. Rzeszów, stan. 1. Grób 1 (1—3). Grób 2 (4). Grób 4 (5—6). Grób 5 (7—9).

nym końcem rozklepanym, drugim ułamanym. Średnica 5,7 cm, grubość sztabki 0,7 cm (Tabl. I, 3). 3. Paciorek brązowy, tzw. salta leone o 7 zwojach z okrągłego drutu. Długość 1,1 cm, grubość 0,6 cm (Tabl. I, 2).

Grób 2

W głębokości około 60—80 cm, w obrębie zniszczonej (trudnej do rekonstrukcji z dnem na głębokości około 90 cm) jamie natrafiono na ułamki popielnicy z przepalonymi kośćmi wewnątrz, rozrzuconymi także poza jej obrębem. 1. Fragmenty naczyń o dość ostro załamanym brzuscu, przechodzącym w łukowato zwężającą się szyjkę. Pełna rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka średnioziarnista. Powierzchnia, wewnątrz gładka, brunatno-ceglasta, zewnątrz szorstka, ciemnoszara. Wysokość zachowana 18 cm, średnice: brzuśca 19,6 cm, dna 11,6 cm (Tabl. I, 4).

Grób 3

W głębokości około 38—46 cm stwierdzono ułamki dolnej części popielnicy z przepalonymi kośćmi. 1. Ułamki naczyń. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka średnioziarnista. Powierzchnia gładka, szarobrunatna.

Grób 4

W głębokości około 56—77 cm odkryto spękaną popielnicę z przepalonymi kośćmi i szpilą brązową wewnątrz, obok natomiast ułamki misy oraz dolnej części małego naczynka. 1. Naczynie o lekko wydętym, zaokrąglonym brzuscu, przechodzącym w łukowato zwężającą się szyjkę. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia dość gładka, szarobrunatna. Wysokość 20,1 cm, średnice: otworu 17,6 cm, brzuśca 21,6 cm, dna 12 cm (Tabl. I, 6). 2. Ułamki misy. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia gładka, ciemnoszara. 3. Ułamki dolnej części naczynka. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia szorstka, ciemnobrunatna. 4. Szpila z okrągłego drutu brązowego z główką zwiniętą w 3-zwojową tarczkę spiralną. Długość 10,1 cm, średnica tarczki 1,2 cm, grubość drutu 0,2 cm (Tabl. I, 5).

Grób 5

W głębokości około 60—78 cm, w zasięgu zniszczonej jamy, napotkano na mocno spękaną popielnicę z przepalonymi kośćmi i brązowymi szczypcami wewnątrz, obok natomiast brązową szpilą. 1. Garnek jajowaty, przysadzisty o lekko esowatym profilu, asymetryczny. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia gładka, brunatna, zdobiona na brzuscu rzędem dołków paznokciowych. Wysokość 17,7 cm, średnice: otworu 14,5 cm, brzuśca 16,4 cm, dna 10,3 cm (Tabl. I, 8). 2. Szczypczyki brązowe zawieszane na kółku brązowym i zaopatrzone w skuwkę z drutu brązowego. Długość 5,9 cm, szerokości 0,4 i 1,5 cm, grubość blaszki 0,1 cm (Tabl. I,

9). 3. Szpila z okrągłego drutu brązowego z główką sklepaną i zwiniętą w uszko (uszkodzone). Długość zachowana 6,5 cm, szerokość główki 0,5 cm (Tabl. I, 7).

Grób 6

W głębokości około 55—71 cm, w obrębie tej samej jamy, w której odkryto grób 5, zauważono mocno spękaną, fragmentarycznie zachowaną popielnicę z przepalonymi kośćmi, a obok ułamki innego naczynia. 1. Fragmenty naczyń z wyraźnie uwypuklonym dnem. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia gładka, jasnobrunatna. Wysokość zachowana 15,8 cm, średnice: brzuśca 16 cm, dna 7 cm (Tabl. II, 1). 2. Drobne ułamki naczyń. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia gładka, wewnątrz szara, zewnątrz brunatna.

Grób 7

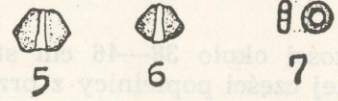
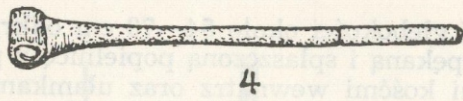
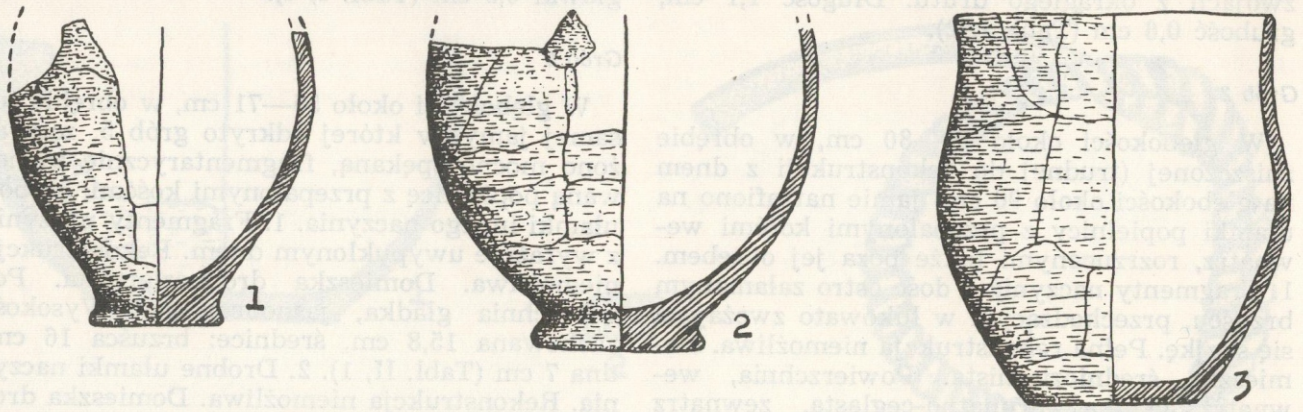
W głębokości około 54—73 cm odkryto mocno spękaną i spłaszczoną popielnicę z przepalonymi kośćmi wewnątrz oraz uławkami innego naczynia obok. 1. Ułamki naczyń o dość mocno wydętym, prawdopodobnie zaokrąglonym brzusciu z wyraźnie wyodrębnionym dnem. Pełna rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka piasku. Powierzchnia wewnątrz gładka, szarobrunatna, zewnątrz dość gładka, brunatna. Wysokość zachowana 17,5 cm, średnice: brzuśca 21 cm, dna 9 cm (Tabl. II, 2). 2. Drobne ułamki naczyń. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka piasku. Powierzchnia szorstka, szara.

Grób 8

W głębokości około 62—80 cm stwierdzono lekko spękaną, ułożoną na boku z otworem zwróconym ku zachodowi, popielnicę z przepalonymi kośćmi, uszkodzoną szpilą brązową oraz fragmentami paciorków ceramicznych i szklanych wewnątrz. 1. Garnek jajowaty, przysadzisty, o profilu zbliżonym do esowatego. Domieszka średnioziarnista. Powierzchnia gładka, brunatna. Wysokość 20,7 cm, średnice: otworu 16,6 cm, brzuśca 18,6 cm, dna 9,2 cm (Tabl. II, 3). 2. Szpila (ułamana) z okrągłego drutu, z główką sklepaną i zwiniętą w uszko. Długość zachowana 6,1 cm, grubość drutu 0,3 cm, szerokość główki 0,6 cm (Tabl. II, 4). 3. Fragmenty dwu paciorków z zielonego i żółtego szkła o przekroju zbliżonym do trapezu z lejkowatym otworem. Średnice 0,6 i 0,7 cm, wysokości 0,5 i 0,5 cm (Tabl. II, 5, 6). 4. Fragmenty pięciu paciorków ceramicznych, krążkowatych. Średnice 0,5 cm, grubości 0,2 cm (Tabl. II, 7).

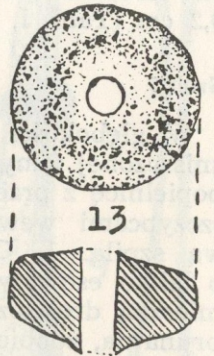
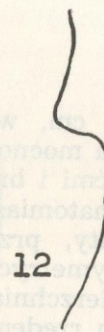
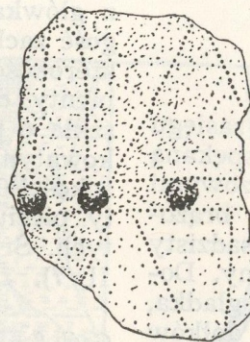
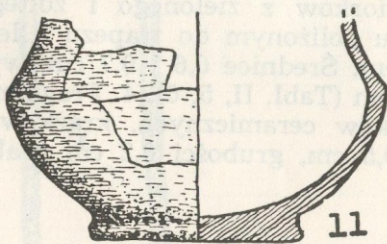
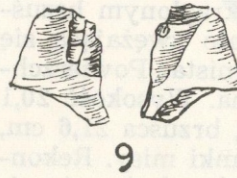
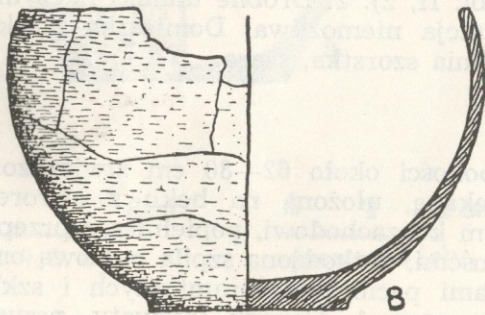
Grób 9

W głębokości około 72—83 cm wystąpiły drobne ułamki popielnicy z przepalonymi kośćmi. 1. Ułamki naczyń. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka piasku. Powierzchnia gładka, wewnątrz czarna, zewnątrz brunatna.

0 4 8 cm
(1-3, 8, 11)

0 1 2 cm
(pozostate)

Tabl. II. Jasionka pow. Rzeszów, stan. 1. Grób 6 (1). Grób 7 (2). Grób 8 (3—7). Grób 14 (8). Grób 15 (9). Grób 16 (10—12). Jama 5 (13).

Grób 10

W głębokości około 71—81 cm stwierdzono drobne fragmenty popielnicy z przepalonymi kośćmi. 1. Ułamki naczynia. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka średnioziarnista. Powierzchnia wewnątrz szorstka, ciemnoszara, zewnątrz chropowata, brunatno-szara.

Grób 11

W głębokości około 52—65 cm zauważono bardzo drobne ułamki popielnicy z przepalonymi kośćmi, 1. Ułamki naczynia. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia gładka, wewnątrz ciemnoszara, zewnątrz jasnobrunatna.

Grób 12

W głębokości około 64—71 cm napotkano na ułamki dolnej części popielnicy z przepalonymi kośćmi. 1. Ułamki dolnej części naczynia. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka piasku. Powierzchnia gładka, wewnątrz ciemnoszara, zewnątrz szaro-brunatna.

Grób 13

W głębokości około 49—57 cm wystąpiły bardzo drobne ułamki popielnicy z przepalonymi kośćmi. 1. Ułamki naczynia. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia gładka, wewnątrz ciemnoszara, zewnątrz jasnobrunatna.

Grób 14

W głębokości około 48—64 cm natrafiono na spękaną, uszkodzoną popielnicę z przepalonymi kośćmi. 1. Misa o łukowatym profilu, wysoka, z płaskim dnem. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia brunatna, wewnątrz szorstka, zewnątrz niezbyt gładka. Wysokość 16,5 cm średnice: otworu 18 cm, brzośca 19,6 cm, dna 10,4 cm (Tabl. II, 8).

Grób 15

W głębokości około 52—68 cm zauważono ułamki dolnej części popielnicy z przepalonymi kośćmi, a w sąsiedztwie odłupek krzemienne. 1. Ułamki dolnej części naczynia. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka gruboziarnista. Powierzchnia gładka, szara. 2. Odłupek z krzemienia woskowo-czekoladowego, nieregularny. Długość 1,6 cm, szerokość 1,2 cm (Tabl. II, 9).

Grób 16

W głębokości około 34—61 cm stwierdzono mocno spękaną popielnicę, przechyloną na bok, z otworem zwróconym ku północnemu zachodowi, z przepalonymi kośćmi oraz skrzytem brązowym i blaszką brązową wewnątrz, nakrytą uławkami misy. 1. Fragmenty naczynia o dość ostro załamany brzoścu, przechodzącym

w łukowato zwięzającą się szyjkę, z wyraźnie wyodrębnionym dnem. Pełna rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia gładka, ciemnoszara. Wysokość zachowana 12,4 cm, średnice: brzośca 20 cm, dna 11 cm (Tabl. II, 11). 2. Ułamki misy. Rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia gładka, wewnątrz brunatno-szara, zewnątrz ciemnoszara. 3. Skrzyte z okrągłego drutu brązowego o 2 1/2 zwoja. Średnica 2 cm, grubość drutu 0,2 cm (Tabl. II, 10). 4. Blaszka brązowa, prawdopodobnie fragment jakiegoś okucia, zdobiona rzędem nakłuc wygniatanych stempelkiem, ponadto wytłaczanymi dołkami miseczkowatymi. Wymiary: 3,7 i 4,3 cm (Tabl. II, 12).

Grób 17

W głębokości około 41—50 cm odkryto fragmenty górnej części popielnicy z przepalonymi kośćmi. 1. Fragmenty garnka jajowatego. Pełna rekonstrukcja niemożliwa. Domieszka drobnoziarnista. Powierzchnia jasnobrunatna, wewnątrz gładka, zewnątrz szorstka, zdobiona na brzoścu rzędem dołków paznokciowych.

ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ CMEN TARZYSKA

Cmentarzysko nasze należy do najmniejszych, a przy tym stosunkowo źle zachowanych, spośród badanych w zasięgu grupy tarnobrzeskiej. Groby, które wyeksplorowano tu w liczbie 17, to jedynie część pochówków, których pierwotnie było zapewne więcej. Niestety, z uwagi na trudności, o jakich wspominam we wstępie, wyjaśnienie tego problemu wykraczało poza możliwości ekipy badawczej.

Wszystkie odkryte groby były ciepłopalne, popielnicowe. Na ich wyposażenie złożyło się 36 przedmiotów², w tym 17 popielnic, 2 misy pełniące funkcję nakryć, 1 przystawka, 8 wyrobów brązowych, 2 paciorki szklane i 5 ceramicznych oraz 1 odłupek krzemienne. Wyjaśnić tu należy, iż w jednym z grobów (z nr 14) funkcję popielnicy spełniała misa. Szczegółowe analizowanie zawartości poszczególnych grobów nie wydaje się celowe, gdyż wszystkie noszą ślady uszkodzenia, a niektóre nawet poważnego zniszczenia. Nie mniej stwierdzić można, iż wskaźniki wyposażenia grobów z Jasionki w zasadzie nie odbiegają od innych cmentarzysk grupy tarnobrzeskiej.

Przedmioty, które wymagają chociażby pobieżnej analizy to: naczynia, wyroby brązowe, paciorki szklane i ceramiczne oraz odłupek krzemienne.

Naczynia z cmentarzyska w Jasionce nie prezentują zbyt ciekawych form. Z okazów dostatecznie dobrze zachowanych wymienić można: naczynie o wydętym, zaokrąglonym brzoścu, przechodzącym w łukowato zwięzającą się szyjkę (Tabl. I, 6), dwa garnki jajowate o profilu zbliżonym do esowatego (Tabl. I, 8, II, 3) z których jeden zdobiony jest rzędem dołków paznokciowych, ponadto misę o łukowatym profilu z płaskim dnem (Tabl. II, 8). Są to formy

pospolite w całym zasięgu kultury łużyckiej, występujące w czasach od V okresu brązu do co najmniej końca okresu halsztackiego³, a więc trudne do szczegółowego datowania.

Na większą uwagę zasługują natomiast naczynia z wyraźnie wyodrębnionym dnem (Tabl. II, 1, 2, 11), niestety źle zachowane i trudne do szczegółowego określenia pod względem kształtu. Formy z tak ukształtowanym dnem występują stosunkowo rzadko w kulturze łużyckiej, nie mniej jednak znane są zarówno w grupie tarnobrzeskiej⁴, jak też na innych obszarach tej kultury⁵. Datowane są zwykle na okres halsztacki.

Przy okazji omawiania ceramiki warto zwrócić uwagę na pewien bardzo istotny problem, mianowicie brak na naszym cmentarzysku chociażby jednej skorupy, która pochodziłaby z naczynia, posiadającego rząd dziurek poniżej otworu. Jest to zadziwiające, gdyż cecha ta jest bardzo znamioną dla ceramiki grupy tarnobrzeskiej. Na cmentarzysku, np. w Trzęsówce⁶ pow. Kolbuszowa zaobserwowano ją aż u 290/0 ogółu popielnic.

Wśród wyrobów brązowych wyróżniamy: fragment naszyjnika, szczypczyki, szpile z główką sklepaną i zwiniętą w uszko, szpile z główką ślimacznicowato zawiniętą w uszko, paciorek tzw. salta leone, skręt spiralny oraz blaszkę.

Naszyjnik z okrągłego pręta brązowego, skręcanego wokół własnej osi, z jednym końcem rozklepanym, drugim ułamanym, zniekształcony prawdopodobnie rytualnie (Tabl. I, 3) jest pierwszym, znanym mi tego typu okazem w grupie tarnobrzeskiej. Podobne wyroby, w najbliższym sąsiedztwie wskazać można w zachodniej Małopolsce⁷ i na Górnym Śląsku⁸, gdzie datowane są na okres halsztacki. Wydaje się iż chronologię tę można odnieść do naszego przedmiotu.

Do bardzo interesujących zabytków należą szczypczyki brązowe (Tabl. I, 9). Jakkolwiek nie jest to pierwszy okaz odkryty w grupie tarnobrzeskiej⁹, jego datowanie jest trochę kłopotliwe. Analogiczne wyroby brązowe datowane są w kulturze łużyckiej na IV¹⁰, nawet III¹¹ okres brązu. Wskazać można także sporo analogii, niestety żelaznych¹², datowanych na okres halsztacki. Biorąc powyższe pod uwagę, jak również występowanie w Jasionce przedmiotów o chronologii zawężonej do okresu halsztackiego, wydaje się najbardziej słusznym datowanie naszych szczypczyków na ten właśnie okres¹³.

Szpile z główką sklepaną i zwiniętą w uszko (Tabl. I, 7, II, 4) należą do ozdób bardzo pospolitych, występujących od II okresu brązu aż do początku okresu lateńskiego. Często napotyka się je w grupie tarnobrzeskiej i to zarówno na stanowiskach starszych¹⁴, jak i młodszych¹⁵, przy czym najwięcej analogii wskazać można z okresu halsztackiego.

Szpila z główką ślimacznicowato zawiniętą w uszko (Tabl. I, 5) należy do ozdób mniej licznych niż wyżej omawiane, jednakże rozpowszechnionych w kulturze łużyckiej, głównie w okresie halsztackim.

Paciorek brązowy, tzw. salta leone (Tabl. I, 2) to jedna z najbardziej pospolitych ozdób w kulturze łużyckiej, występująca na przestrzeni całego okresu jej rozwoju. W zasięgu grupy tarnobrzeskiej stwierdzono je najliczniej, bo w ilości aż 26 sztuk, na cmentarzysku w Trzęsówce¹⁶ pow. Kolbuszowa, datowanym na okres halsztacki i początek lateńskiego.

Odnosnie skręta brązowego (Tabl. II, 10), ściślej mówiąc jego chronologii i rozprzestrzenienia, rzec można to samo co dotyczy paciorków tzw. salta leone.

Zagadkowym poniekąd przedmiotem jest blaszka (Tabl. II, 12). Zapewne spełniała funkcję okucia jakiegoś drewnianego lub skórzanego przedmiotu. Bardzo ciekawą jest jej ornamentyka. Niestety brak podstaw do szerszych rozważań na ten temat.

Paciorki szklane (Tabl. II, 5, 6) i ceramiczne (Tabl. II, 7) to ozdoby, które zwykle występują w tych samych zespołach. Spotyka się je na przestrzeni epoki brązu i okresu halsztackiego w całej środkowej, a poniekąd i wschodniej Europie. W obrębie grupy tarnobrzeskiej wskazać je można na około 10 stanowiskach. Biorąc pod uwagę współwystępujące z nimi przedmioty¹⁷, datować je należy zapewne nie wcześniej niż na okres halsztacki.

Interesującym znaleziskiem jest również odłupek krzemienisty (Tabl. II, 9). Warto tu nadmienić, iż w obrębie osady także natrafiono na dwa odłupki, a nawet fragmentarycznie zachowane rdzeń krzemienisty. Znaleziska te nie są odosobnionymi w grupie tarnobrzeskiej. W jej zasięgu wskazać można kilkanaście stanowisk, i to zarówno osad¹⁸, jak i cmentarzysk¹⁹, na których odkrywa się wyroby krzemienne. Wyjaśnienia wymaga fakt, czy są to pozostałości z neolitu, czy też, jak sugeruje to np. J. Miśkiewicz²⁰ wytwory kultury łużyckiej. Moim zdaniem jest to bardzo prawdopodobne.

Z powyższych rozważań wynika, iż większość przedmiotów z badanego cmentarzyska w Jasionce posiada stosunkowo dużą rozpiętość chronologiczną. To oczywiście nieco komplikuje jego chronologię. Nie mniej zwrócono także uwagę na kilka wyrobów, których datowanie winno się zawęzić do okresu halsztackiego. One właśnie skłaniają do wniosku, iż w granicach tego okresu należy umieścić nasze cmentarzysko.

UWAGI ODNOŚNIE OSADY

Rozkopane w Jasionce jamy obejmują zaledwie skrawek osady, która jak wynika z rozrzutu ceramiki na powierzchni pola, zajmowała przestrzeń co najmniej 0,5 ha. Zasadnicza kwestia, która wymaga wyjaśnienia w związku z wspomnianymi jamami, to ustalenie ich funkcji. Przypomnieć warto, iż analogiczne jamy należą do najczęściej odkrywanych w obrębie osad kultury łużyckiej. Ich niewielkie rozmiary wykluczają automatycznie przeznaczenie mieszkalne. Zatem spełniały one funkcje gospodarcze, łączące się prawdopodobnie z przechowy-

waniem żywności, lub, jak np. jama nr 4 — z przygotowywaniem posiłków. Sugerują to stwierdzone w niej ślady paleniska.

Jak wyglądały mieszkania interesujących nas osadników trudno w oparciu o prowadzone wykopaliska cokolwiek obowiązującego powiedzieć. Mając na uwadze wyniki badań innych osad kultury łużyckiej, w tym również w obrębie grupy tarnobrzeskiej, spodziewać się moż-

na, iż były to jamy ziemne większych rozmiarów bądź drewniane domostwa naziemne.

Materiały odkryte w obrębie osady nie przedstawiają niestety większej wartości jako wyznaczniki chronologii. Pewnym jest, na co zwrócono uwagę we wstępie, iż osada jest starszą od cmentarzyska. Zatem datować ją można nie później jak na początek okresu halsztackiego, a być może iż sięga ona włąb epoki brązu.

Przypisy

¹ Por. np. K. Moskwa, *O badaniach i ochronie zabytków archeologicznych w Rzeszowskim*, Rzeszów 1960, s. 23 (mapka); tenże, *Pradzieje powiatu rzeszowskiego*, Lublin 1964, s. głównie 103—111.

² Nie należy tu brać pod uwagę ułamków naczyń, które oprócz popielnic wystąpiły w grobach nr 6 i 7.

³ Zob. np. Z. Durczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce*, cz. II, Kraków 1948, tabl. XXIV, 3; J. Miśkiewicz, *Materiały kultury łużyckiej z międzyrzecza Pilicy i środkowej Wisły*, *Materiały Starożytne*, t. VIII, Warszawa 1962, tabl. I, 1, 13; K. Moskwa, *Późnołużyckie cmentarzysko ciałopalne w Trzęsówce pow. Kolbuszowa*, *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1967*, Rzeszów 1971, tabl. IV, 9, VI, 14, XV, 10.

⁴ Zob. np. J. Miśkiewicz, *Materiały ...*, tabl. VII, 17; M. Zeylandowa, *Osada kultury łużyckiej w Turbii*, pow. Tarnobrzeg, *Materiały Archeologiczne*, t. IV, Kraków 1963, tabl. II, 10; K. Moskwa, *Późnołużyckie cmentarzysko ciałopalne na stanowisku 2 w Grodzisku Dolnym pow. Leżajsk*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. XXVIII, Warszawa 1962, z. 4, tabl. LXI, 8, LXIV, 3, 7, LXII, 7.

⁵ T. Malinowski, *Badania nad osadnictwem ludności kultury łużyckiej wczesnej epoki żelaza w Słupczy*, *Fontes Archaeologici Posnanienses*, t. XV, Poznań 1964, ryc. 16: 6, 9.

⁶ K. Moskwa, *Późnołużyckie cmentarzysko w Trzęsówce ...*, s. 93.

⁷ Z. Durczewski, *Grupa ...*, cz. I, Kraków 1939—1946, s. 97.

⁸ M. Gedl, *Kultura łużycka na Górnym Śląsku*, Wrocław 1962, s. 101.

⁹ Zob. chociażby: T. Ziemięcki, *Sprawozdanie z wycieczki archeologicznej w r. 1881 dokonanej*, *Zbiór Wiadomości do Antropologii Krajowej*, t. VI, Kraków 1882, s. 54, tabl. VI, 10.

¹⁰ J. Kostrzewski, *Kultura łużycka na Pomorzu*, Poznań 1958, s. 94—95.

¹¹ M. Gedl, *Kietrz pow. Głubczyce*, *Silesia Antiqua*, t. VI, Wrocław 1964, s. 231, ryc. 11, b.

¹² J. Kostrzewski, W. Chmielewski, K. Jażdżewski, *Pradzieje Polski*, Wrocław 1965, s. 207—208, ryc. 70; T. Różycka, *Wyroby żelazne kultury łużyckiej i pomorskiej na Śląsku*, *Silesia Antiqua*, t. II, Wrocław 1960, s. 59—60, ryc. 5, a.

¹³ Opinię taką wyraził doc. dr M. Gedl, w czasie oględzin cytowanego przedmiotu we wrześniu 1970 r.

¹⁴ Np. z Grodziska Dolnego stan. 1 pow. Leżajsk (*Materiały w zbiorach Działu Archeologicznego Muzeum Okręgowego w Rzeszowie*).

¹⁵ K. Moskwa, *Późnołużyckie cmentarzysko w Trzęsówce ...*, s. 81, tabl. XXIII, 15.

¹⁶ *Tamże*, s. 81.

¹⁷ *Tamże*, s. 90.

¹⁸ J. Miśkiewicz, *Kultura łużycka w międzyrzeczu Pilicy i środkowej Wisły*, *Materiały Starożytne*, t. XI, Wrocław 1968, s. 154.

¹⁹ K. Moskwa, *Późnołużyckie cmentarzysko w Trzęsówce ...*, s. 90.

²⁰ J. Miśkiewicz, *Kultura ...*, s. 154.

był to fragment naczyń, a właściwie fragment naczyń, w których zachowały się żelazne kości. Świadczą one, że naczynia, w których się znajdowały były popielnicami.